

УДК 338.2

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В.Ю. Єдинак, к.е.н.

Академія митної служби України, Дніпропетровськ

Активний розвиток глобалізаційних процесів за останні десятиріччя зумовив виникнення нових загроз національним економікам, особливо тим, які стоять на шляху свого становлення або перебудови. Високий ступінь відкритості національних економік зумовлює необхідність додаткового залучення ресурсів для підтримки конкурентоспроможності країни на зовнішніх ринках, в основі чого лежить залучення прямих іноземних інвестицій. Посилення ролі транснаціональних компаній в процесах іноземного інвестування призводить до появи на фоні глобалізаційних ризиків ще додаткових ризиків транснаціоналізації національної економіки, наслідками чого може стати монополізація окремих секторів та галузей економічної діяльності всередині країни. Зважаючи на ті загрози, які несуть в собі глобалізація та транснаціоналізація, ключовим питанням для національних економік відкритого типу постає забезпечення їх економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

З проголошенням незалежності України в наукових колах досить активно почала розвиватися проблематика забезпечення економічної безпеки як країни в цілому, так і її окремих елементів (регіону, міста, підприємства, людини тощо) та складових (макроекономічна, фінансова, інвестиційна, соціальна, зовнішньоекономічна, митна, демографічна, продовольча тощо), що зумовило появу значної кількості фундаментальних праць в галузі безпекознавства. Серед вчених, які зробили значний внесок у розвиток безпекознавства, можна виділити В. Амітана, О. Амошу, О. Білоруса, І. Бінька, З. Варналія, В. Геєця, Я. Жаліла, В. Кириленка, Г. Пастернака-Таранушенка, Р. Покотиленка, В. Шлемка та ін.

Активне дослідження проблем економічної безпеки та її забезпечення призвело до виокремлення в її структурі окремих складових, які поступово стають самостійним предметом дослідження науковців, серед яких можна виділити фінансову безпеку, інвестиційну безпеку, зовнішньоекономічну безпеку, митну безпеку та ін. Слід зазначити, що зазначені складові економічної безпеки розглядаються, як правило, в рамках еко-

Єдинак В.Ю. Аналіз інвестиційної складової економічної безпеки України в умовах глобалізації та транснаціоналізації національної економіки.

Стаття присвячена дослідженню питання забезпечення інвестиційної складової економічної безпеки України під впливом глобалізаційних чинників з урахуванням посилення процесів транснаціоналізації національної економіки.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиційна безпека, прямі іноземні інвестиції, глобалізація, транснаціоналізація

Єдинак В.Ю. Анализ инвестиционной составляющей экономической безопасности Украины в условиях глобализации и транснационализации национальной экономики.

Статья посвящена изучению вопроса обеспечения инвестиционной составляющей экономической безопасности Украины под воздействием факторов глобализации с учетом усиления процессов транснационализации национальной экономики

Ключевые слова: экономическая безопасность, инвестиционная безопасность, прямые иностранные инвестиции, глобализация, транснационализация

Iedynak V.Iu. The analysis of the investment component of the economic security of Ukraine in the context of globalization and transnationalization of the national economy.

The article investigates the issue of the investment component of the economic security of Ukraine under the influence of globalization factors based on strengthening the processes of transnationalization of national economy.

Keywords: financial innovations, innovative development, financial support, financial flows, national enterprises, financial architecture

номічної безпеки як невід'ємна її складова та не виділяються як повністю самостійний предмет дослідження.

Дослідженню саме окремих складових економічної безпеки, зокрема її інвестиційної складової, або інвестиційної безпеки, присвячені праці таких вчених, як В. Кириленко [2], О. Баранівський [1], М. Недашківський та К. Подгорна [3], С. Ткаленко [4] та ін. Не зважаючи на наявність наукового доробку у сфері дослідження інвестиційної безпеки, подальше вивчення даного питання залишається актуальним, беручи до уваги ті нові загрози, які несуть в собі процеси глобалізації та транснаціоналізації.

Метою статті є дослідження впливу процесів глобалізації та транснаціоналізації національної економіки на рівень інвестиційної безпеки України, розробка механізмів забезпечення інвестиційної безпеки та пошук шляхів підвищення її рівня.

Виклад основного матеріалу

Включення національної економіки в світову економічну систему зумовлює необхідність здійснення аналізу інвестиційної складової економічної безпеки в контексті розвитку загальносвітових інвестиційних процесів. Для аналізу нами було вибрано період з 2000 р. по 2012 р., зважаючи на те, що саме у 2000 р. темп росту глобальних прямих іноземних інвестицій (далі – ПІІ) випередив темпи росту інших економічних агрегатів, таких як темп росту світового виробництва, капіталоутворення та торгівлі, а величина глобальних ПІІ досягла рекордного рівня в 1,3 трлн. дол. США [5, с. 13]. Загальна інформація про глобальні потоки прямих іноземних інвестицій наведена у табл. 1.

Таблиця 1. Глобальний потік прямих іноземних інвестицій, млрд. дол. США

Показник	Рік												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Притік ПІІ	1271	735	651	560	648	916	1307	1833	1697	1114	1244	1652	1351
Відтік ПІІ	1150	621	647	612	730	779	1216	1997	1858	1101	1323	1678	1391
Сумарний обсяг ввезених ПІІ	6314	6846	7123	8245	8902	10130	11993	15211	14909	17743	19141	20873	22813
Сумарний обсяг вивезених ПІІ	5976	6582	6866	8197	9732	10672	12474	15602	16206	18982	20408	21442	23593
Валові вкладення в основний капітал	6466	6680	6422	7294	8869	9420	10307	12356	13824	12404	13940	15770	16278

У 2001 р. внаслідок погіршення стану глобальної економіки показники притоку ПІІ значно погіршилися й склали 735 млрд. дол. США [6, с. 17], у 2002 р. було зареєстровано друге падіння обсягів глобального притоку ПІІ, які скоротилися на 20 % порівняно з попереднім роком та сягнули 651 млрд. дол. США [7, с. 22]. Потоки інвестицій зменшились у 108 із 195 країн світу, що є наслідком низьких темпів економічного росту в більшості регіонів світу та несприятливих прогнозів розвитку світової економіки. 2003 р. став третім роком поспіль, протягом якого спостерігалось скорочення як обсягів, так і динаміки ПІІ. Загальний обсяг притоку ПІІ у 2003 р. склав 560

млрд. дол. США [8, с. 33], що на 25 % менше порівняно з 2002 р. В наслідок суттєвого зростання притоку ПІІ в економіки країн, що розвиваються, у 2004 р. загальний обсяг притоку ПІІ порівняно з 2003 р. збільшився на 2 % та склав 648 млрд. дол. США [9, с. 35]. У 2005 р. спостерігалось продовження зростання притоку ПІІ у всіх країнах світу на 29 % та сягнуло 916 млрд. дол. США [10, с. 35]. У 2006 р. світовий обсяг притоку ПІІ ще зріс на 38 % та сягнув 1,3 трлн. дол. США [11, с. 32]. Таким чином, у світовій практиці в черговий раз було досягнуто рекордно великі обсяги притоку ПІІ, які перебільшили обсяги притоку ПІІ у 2000 р. Ріст притоку ПІІ спостерігався у всіх групах країн (ро-

звинуті країни; країни, що розвиваються; країни з перехідною економікою). У 2007 р. обсяг притоку ПІІ сягнув 1,8 трлн. дол. США [12, с. 30], що на 30 % більше, ніж у 2006 р., досягнувши таким чином чергового рекордного значення. Не дивлячись на процеси розгортання світової фінансово-кредитної кризи, зростання притоку ПІІ у 2007 р. спостерігався у всіх групах країн. У 2008 р. стали відчутними наслідки фінансової кризи, наслідком чого стало скорочення притоку глобальних ПІІ до 1,69 трлн. дол. США, або на 14 % [13, с. 36]. У 2009 р. спостерігається подальше зменшення обсягів притоку глобальних ПІІ – до 1,1 трлн. дол. США [14, с. 38-39], що пояснюється більш явним проявом фінансово-економічної кризи та посткризовими явищами в глобальній економіці. У 2010 р. спостерігається незначне зростання потоків ПІІ, зокрема їх притік збільшився до 1,24 трлн. дол. США, але все ж таки залишаються на 15 % нижчими від їх середнього до кризового показника [15, с. 26]. У 2011 р. притік глобальних ПІІ наблизився до рекордних докризових показників та склав 1,65 трлн. дол. США [16, с. 36-37], однак уже протягом 2012 р. обсяг притоку глобальних ПІІ скоротився на 18 % до 1,35 трлн. дол. США [17, с. 30]. Падіння обсягів притоку відбувалося на фоні зроста-

ючої тенденції інших макропоказників (ВВП, міжнародна торгівля та зайнятість).

Таким чином, у 2012 р. обсяг притоку глобальних ПІІ знаходиться майже на рівні 2000 р., не зважаючи на те, що протягом 13 років світова економічна система зазнала значних трансформацій та розвитку. З цього ми робимо висновок про необхідність активізації процесу глобального інвестування та забезпечення світового економічного зростання інвестиційними ресурсами, оскільки глобальне промислове виробництво та світова торгівля у 2010-2012 рр. досягли докризових показників, а обсяг ПІІ на 10 % нижче від середнього рівня докризового показника та на 25 % нижче від пікового рівня у 2007 р. З даних таблиці 1 також чітко відслідковується реакція інвесторів на глобальну економічну ситуацію: кризові явища призводять до скорочення обсягів притоку іноземних інвестицій і навпаки.

Попри зростання загального обсягу потоків інвестиційних ресурсів, зростання валових вкладень в основний капітал має менш стрімку динаміку (рис. 1).

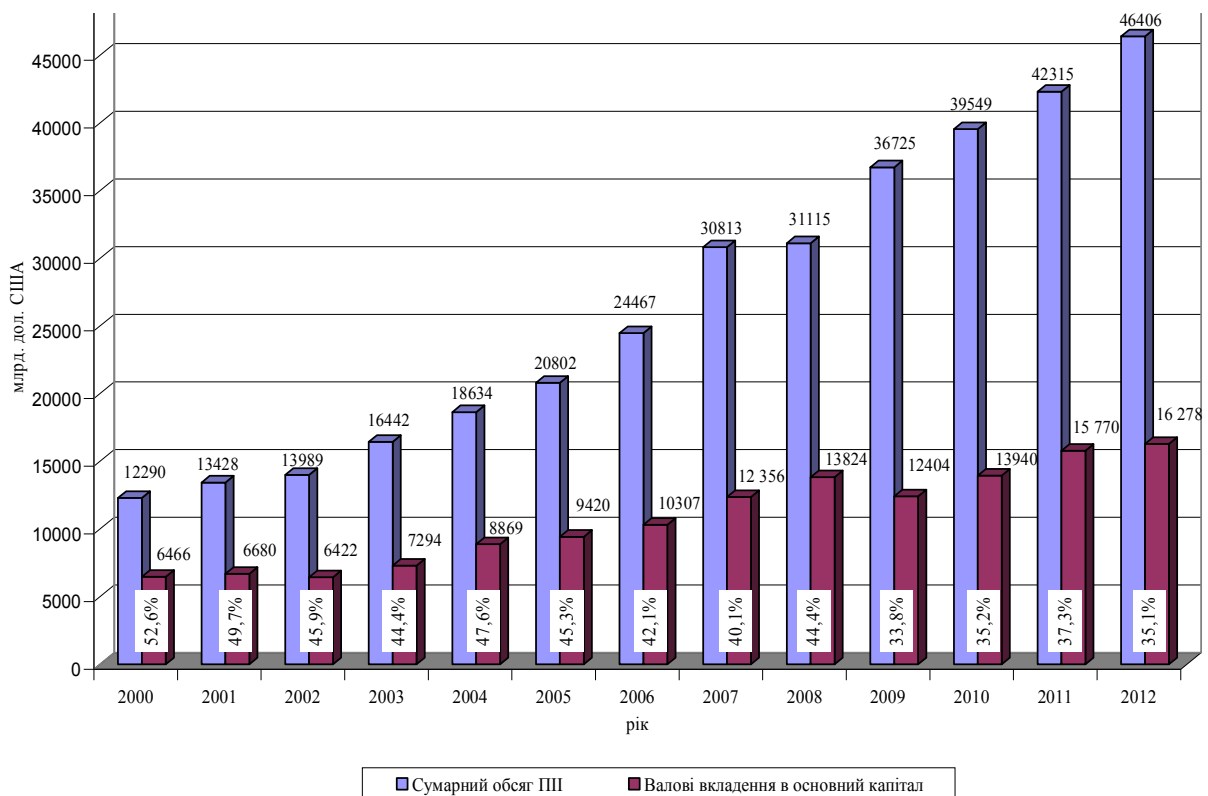

Рис. 1. Динаміка сумарного обсягу ПІІ та валових вкладень у основний капітал у 2000-2012 рр. [складено автором на основі даних UNCTAD [5-17]]

Особливістю вкладення інвестицій в основний капітал протягом аналізованого періоду є те, що частка таких інвестицій у їх загальному обсязі постійно зменшується. Так, якщо у 2000 р. частка валових вкладень в основний капітал складала 52,6 % від усіх інвестицій, тобто трохи більше половини, то уже у 2012 р. їх частка знизилася до 35,1 %, сягнувши показника рекордного мінімуму у 2009 р. (33,8 %). Така динаміка, на наш погляд, є наслідком переходу світової економіки до 5-го та 6-го технологічних укладів та обранням в якості об'єктів інвестування знань і технологій та більш ефективного використання основного капіталу, а також переорієнтації світового інвестиційного потоку зі сфери матеріального виробництва до сфери фінансових та інтелектуальних послуг.

Аналіз глобальних потоків інвестиційних ресурсів необхідно проводити й в розрізі основних груп країн світу – розвинуті країни, країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою. Так, ми можемо спостерігати структурні зміни у процесах притоку глобальних ПІІ в розрізі груп країн: починаючи з 2008 р. частка глобальних ПІІ, що припадає на розвинуті країни поступово зменшується на користь країн, що розвиваються, а частка країн з перехідною економікою, до числа яких за методикою UNCTAD належить і Україна,

залишається майже незмінною. Показовим є те, що у 2012 р. частка притоку глобальних ПІІ до країн, що розвиваються, вперше перебільшила частку притоку ПІІ до розвинених країн. Частка притоку інвестицій в економіку країн, що розвиваються, значною мірою зросла через зміщення центру світового виробництва та центру міжнародного споживання поступово в бік країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою.

На протязі 2010-2012 рр. половину із 20 країн, на долю яких припав найбільш обсяг інвестиційних ресурсів, склали країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою. Якщо на початок аналізованого періоду (2000 р.) на долю розвинутих країн припадало близько 80 % притоку усіх глобальних ПІІ, то поступово їх частка зменшилася у 2012 р. до 48 %. На долю ж країн, що розвиваються, у 2000 р. припадало приблизно 20 % притоку усіх ПІІ, а у 2012 р. – збільшилася до 52 %, тобто збільшилася більш, ніж вдвічі (рис. 2). Показовою є і ситуація з обсягами притоку інвестиційних ресурсів у економіку слаборозвинутих країн (країни з перехідною економікою): так, частка притоку ПІІ у ці країни у 2000 р. була приблизно 2 %, а в 2012 р. збільшилася до приблизно 6 %, тобто у 3 рази.

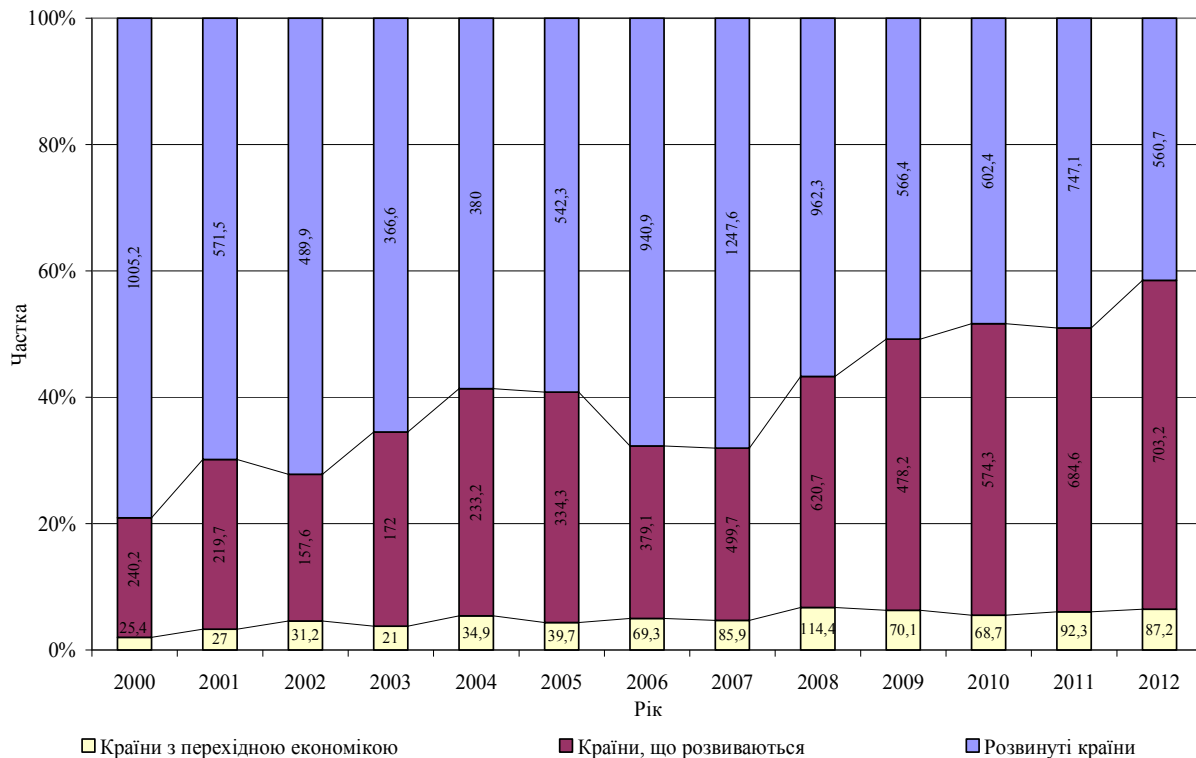

Рис. 2. Притік глобальних ПІІ в розрізі основних груп країн у 2000-2012 рр.
[складено автором на основі даних UNCTAD [5-17]]

У 2010 р. відбулися кардинальні зміни у географії притоку глобальних ПІІ, оскільки на долю країн, що розвиваються, та слаборозвинутих країн припало більше 50 % усього обсягу притоку ПІІ, що спостерігається вперше за світову економічну історію. За збільшенням притоку ПІІ в країни, що розвиваються, приховані значні міжрегіональні відмінності, оскільки в окремих регіонах притік ПІІ продовжував скорочуватися, наприклад в Африку, найменш розвинуті країни,

країни з перехідною економікою та малі острівні держави. В той же час лідерами з притоку ПІІ стали країни Східної та Південно-Східної Азії, а також Латинської Америки.

Економіка України є активним та серйозним реципієнтом прямих іноземних інвестицій, в той же час будучи й вагомим джерелом формування інвестиційних ресурсів для вкладення в економіку іноземних держав (рис. 3).

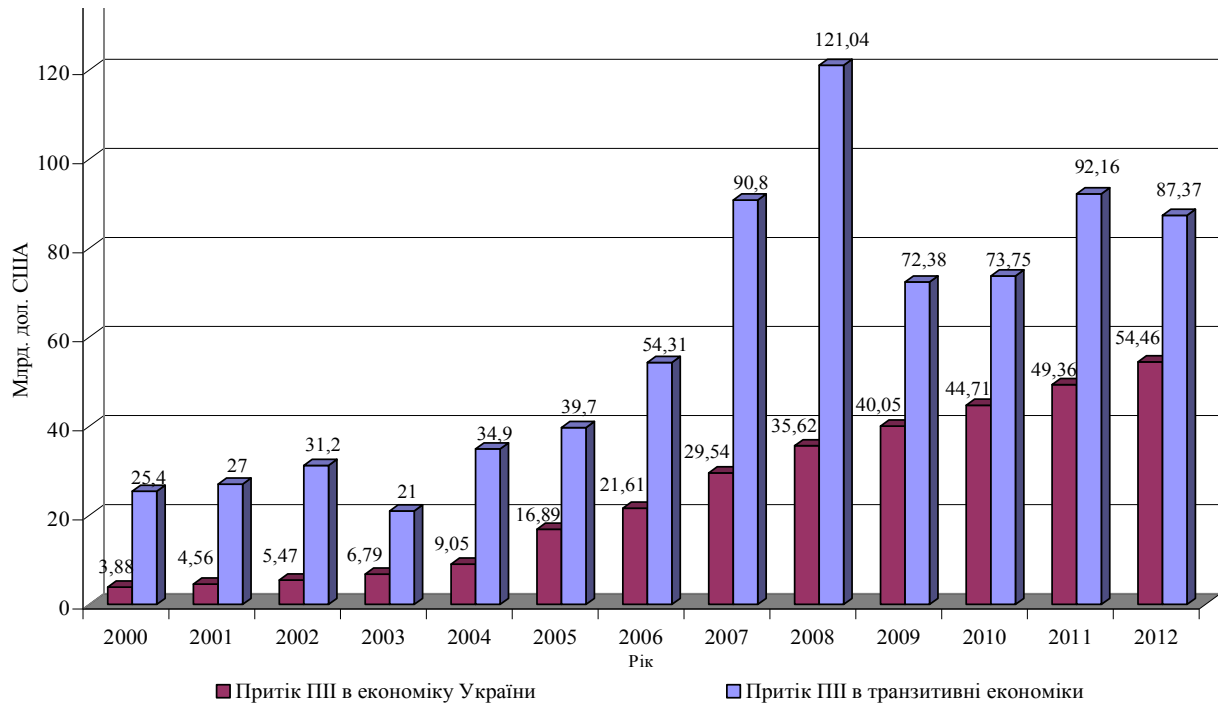

Рис. 3. Притік прямих іноземних інвестицій в транзитивні економіки світу та в Україну, млрд. дол. США [складено автором на основі даних UNCTAD [5-17] та Державної служби статистики України]

Беручи до уваги темпи зростання інвестицій в економіку України, слід зазначити, що обсяг інвестицій зріс більше, ніж у 14 разів від 3,88 млрд. дол. США у 2000 р. до 54,46 млрд. дол. США у 2012 р., що значно перевищує світові темпи росту інвестиційних ресурсів. Також чітко спостерігаємо стрімке збільшення обсягів інвестицій з України, починаючи з 2005 р. та чітку тенденцію до зростання притоку ПІІ, не зважаючи на саму фінансово-економічну кризу та її наслідки. Слід зазначити, що частка ПІІ, що припадають на долю України в групі країн з транзитивною економікою, постійно збільшується та перетнула 50-відсотковий рубіж у 2009 р. Такі високі темпи росту інвестиційних ресурсів можуть нести в собі ряд потенційних загроз, що зумовлює необхідність здійснення контролю за ними та

забезпечення оптимального рівня інвестиційної безпеки.

Активне та випереджальне залучення інвестиційних ресурсів в економіку України змушує проаналізувати основні країни-джерела притоку ПІІ (рис. 4).

На рис. 4 чітко простежується зміна структури основних країн, на які припадає лівова частка усього притоку ПІІ в Україну. Так, якщо протягом 2000-2004 рр. загальна частка п'ятірки країн-лідерів, що здійснюють інвестування в Україну, ледве сягала 50 % усього притоку ПІІ в країну та їх окремі частки були майже однаковими, то починаючи з 2005 р. спостерігається різке домінування Німеччини, частка якої становила 33,6 % усього обсягу ПІІ. Протягом 2005-2012 рр. відбувається поступова зміна країни-лідера на користь Кіпру.

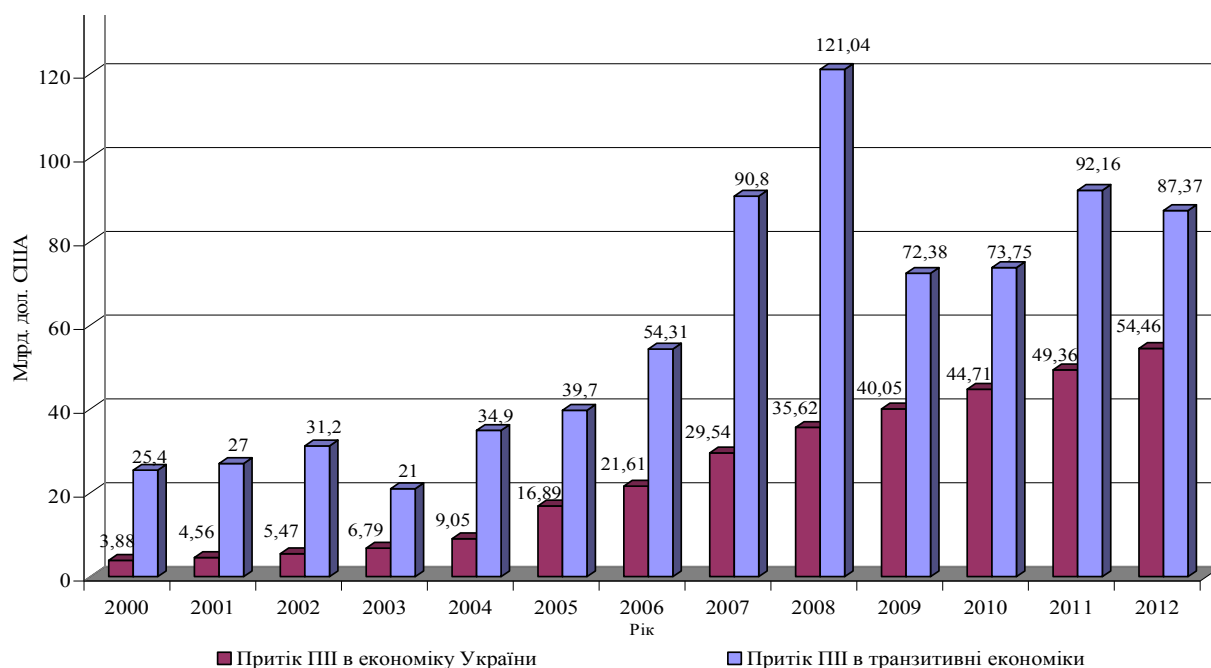

Рис. 4 Частка основних країн-інвесторів в економіку України
[складено автором на основі даних Державної служби статистики України]

Слід зазначити, що граничний показник частки окремої країни в загальному обсязі інвестиційних ресурсів становить 30 %, а його перевищення є потенційною загрозою національній економіці. Сьогодні ми спостерігаємо ситуацію, за якої основним інвестором української економіки є кошти, які надходять саме з Кіпру – офшорної зони. На думку багатьох експертів, надходження ресурсів з Кіпру є не стільки іноземним інвестуванням в економіку України, скільки поверненням “українських” фінансових ресурсів. До того ж, на Кіпр припадає й переважна частина обсягів інвестицій з України до інших країн – близько 95 %. Таким чином, збільшення частки Кіпру в “інвестиційному портфелі” України є потенційною загрозою, що може перерости у реальну небезпеку.

Іншим, не менш важливим аспектом іноземного інвестування в Україну є розподіл ПІІ між галузями, в які надходять інвестиційні ресурси. Можна стверджувати, що протягом аналізованого періоду відбуваються структурні зрушення в розподілі ПІІ в бік зменшення обсягів інвестування у реальний сектор економіки країни та збільшення інвестування у посередницькі сектори. Так, якщо у 2001 р. 53,2 % усіх ПІІ було спрямовано у промисловість, то уже у 2012 р. на розвиток промисловості було направлено тільки 31,5 %. Натомість частка ПІІ направлених у фінансову діяльність зросла із 8,1% у 2001 р. до 29,6 %, частка операцій з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям зросла з 3,9 % до 16,6 %.

Ще однією характерною рисою іноземного інвестування в Україні є нерівномірність їх розподілу між територіально-адміністративними одиницями. Так, лідерами з притоку інвестицій в Україні є м. Київ, на який припадало у 2001-2009 рр. в середньому 35 % усього обсягу ПІІ, а в 2010–2012 рр. ця частка збільшилася до майже до 50 %, а також Дніпропетровська область, частка якої у 2012 р. становила 15,3 %. Третім регіоном за часткою освоєння іноземного капіталу є Донецька область із часткою в 5,5 %. Таким чином на зазначені адміністративні одиниці України сумарно припадає від 50 % (2005 р.) до 70 % (2011-2012 рр.) обсягу ПІІ, що є наглядним свідченням наявності диспропорцій у розміщенні ПІІ та, як наслідок, асиметрії розвитку економіки України, що є ще однією реальною загрозою економічної безпеки країни.

Висновки

Процеси глобалізації та становлення постіндустріального суспільства проявляються в реформуванні статусу окремої держави, ліквідації бар’єрів в міжнародній торгівлі та більш тісній інтеграції національних економік, формуванні єдиного економічного простору та якісно нової системи поділу праці та все більше загострюють питання захисту національних економічних інтересів, який повинен бути забезпечений раціональними засобами, які є адекватними загрозам та викликам сучасного етапу розвитку.

Попри все зростаючі обсяги залучення іноземних інвестицій потреба економіки України у інвестиційних ресурсах залишається досить високою, оскільки забезпечення економічного зростання можливе за ефективної мобілізації капітальних ресурсів та забезпечення якісного оновлення та розширення основних фондів, через що виникає необхідність пошуку та залучення інших

джерел інвестування, які не мають відношення до закордонного походження. Основою таких джерел є інвестиційні ресурси, сконцентровані всередині України: власні кошти підприємств, залучені кошти у вигляді кредитів, банківських інвестицій, кошти населення, державні трансферти та ін.

Список літератури:

1. Барановський О.І. Інвестиційна безпека / О.І. Барановський // Фінанси України – 1998. – № 9. – С.60-70
2. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки : Монографія [Текст] / В.І. Кириленко – К. : КНЕУ, 2005. –232 с.
3. Недашківський М.М. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах [Електронний ресурс] / М.М. Недашківський, К.Ю. Подгорна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – №1. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/znpnudps/2012_1/pdf/12nmmimc.pdf.
4. Ткаленко С.І. Інвестиційна безпека в умовах глобалізації фінансових потоків [Електронний ресурс] / С.І. Ткаленко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – №1. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/znpnudps/2010_1/pdf/10tsioff.pdf.
5. World Investment Report 2001 : Promoting Linkages. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2001_en.pdf.
6. World Investment Report 2002 : Transnational Corporations and Export Competitiveness. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2002_en.pdf.
7. World Investment Report 2003 : FDI Policies for development: National and International Perspectives. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2003light_en.pdf.
8. World Investment Report 2004 : The Shift Towards Services. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2004_en.pdf.
9. World Investment Report 2005 : Transnational Corporations and the Internationalization of R&D. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2005_en.pdf.
10. World Investment Report 2006 : FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2006_en.pdf.
11. World Investment Report 2007 : Transnational Corporations, Extractive Industries and Development. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2007_en.pdf.
12. World Investment Report 2008 : Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2008_en.pdf.
13. World Investment Report 2009 : Transnational Corporations, Agricultural Production and Development. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2009_en.pdf.
14. World Investment Report 2010: Investing in a low-carbon economy. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2010_en.pdf.
15. World Investment Report 2011 : Non-Equity Modes of International Production and Development. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.unctad.org/en/docs/wir2011_embargoed_en.pdf.

16. World Investment Report 2012 : Towards a New Generation of Investments Policies. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2012_embargoed_en.pdf.
17. World Investment Report 2013 : Global Value Chains : Investment and Trade for Development. – United Nations Conference on Trade and Development [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf.

Надано до редакції 15.10.2013

Єдинак Володимир Юрійович / Volodymyr Iu. Iedynak
vladimir_yedinak@rambler.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Аналіз інвестиційної складової економічної безпеки України в умовах глобалізації та транснаціоналізації національної економіки [Електронний ресурс] / В.Ю. Єдинак // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 4 (9). – С. 93-100. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua/files/archive/2013/n4.html>